

Asia: VN/24846/2023

Valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käytön monivuotinen suunnitelma

Yleiset kysymykset

Onko suunnitelmassa ja sen linjauksissa tunnistettu olennaiset asiat?

Kaupan liiton näkökulmasta tutkimus- ja kehittämisrahoituksen monivuotisen suunnitelman toimenpiteet ja rajaukset eivät vastaa Suomen talouden akuutteihin haasteisiin, kuten yksityisten palvelualojen alhaiseen tuottavuuteen kilpailijamaihin nähden, vähäisiin aineettoman pääoman investointeihin ja tarpeeseen laajentaa TKI-toimintaa uusiin yrityksiin ja toimialoille. Suunnitelman toimenpiteet eivät myöskään vahvista kaupan toimialan yritysten edellytyksiä vasta kovenemaan kansainväliseen kilpailuun kansainvälisiä verkkoalustoja vastaan tai vihreän siirtymän muutostarpeisiin.

Suunnitelmassa todetaan, että tutkimus- ja kehittämistoiminnan investoinneilla tavoitellaan kestävästä talouskasvun vauhdittamista, kilpailukykyyn vahvistumista sekä tuottavuuden kasvua.

Suomessa ollaan voimakkaasti panostamassa T&K-toimintaan, mutta innovaatiotoimintaan ja innovaatioiden käyttöönottoon ei olla vastaavasti panostamassa, eikä teemaa myöskään tässä suunnitelmassa ole riittävästi huomioitu. Kaupan liitto korostaa, että T&K-toiminnassa syntyvien innovaatioiden hyödyt saadaan aikaan ainoastaan, kun ne on tuotteistettu ja otettu markkinoilla käyttöön. TKI-toiminnan monipuolistaminen sekä TKI toimintaa osallistuvien yritysten määrän kasvattaminen, jota myös OECD Suomelle on suositellut, edellyttää yritysrajapinnassa tapahtuvaan innovaatiotoimintaan panostamista. Innovaatiotoiminnan rajaaminen tarkastelun ulkopuolelle on suunnitelman keskeinen puute.

OECD kannustaa Suomea panostamaan voimakkaammin aineettomaan pääomaan, jonka avulla innovaatioita ja tuottavuutta voidaan kasvattaa. Raportin mukaan suomalaisen innovaatioekosysteemin tulisi edistää aineettoman pääoman investointeja, jotka auttaisivat yrityksiä kapitalisoimaan digitaalisten teknologioiden hyödyt. ETLA:n tuoreet tutkimus-tulokset osoittavat, että Suomi on aineettomien investointien osalta pahasti esimerkiksi Ruotsia jäljessä.

Suunnitelmassa T&K-toiminnalle asetettuja tavoitteita ei ole Kaupan liiton näkemyksen mukaan mahdollista saavuttaa ilman panostuksia aineettomaan pääomaan, nykyistä toimivampaa innovaatiopolitiikkaa ja sekä innovaatioiden käyttöönottoon johtavaa innovaatiotoimintaa, joka olisi riittävästi resursoitu ja eri toimialojen yritysten saavutettavissa. T&K-rahoituksen pohjana käytettävät kriteerit ovat hyvin ahtaita, eivätkä ne tunnista palvelualojen yritysten tarpeita. Näin on vaarana, että nyt T&K-toimintaan suunnatut lisäpanostukset eivät ole kaupan ja muiden palvelualojen yritysten saavutettavissa vaan suuntautuvat T&K-toimintaan jo nykyisin harjoittaville kapealle yritysryhmälle.

Kaupan liitto haluaa kiinnittää erityistä huomiota, ettei suunnitelmassa ole tarkasteltu, mitä vaikutuksia innovaatiopolitiikan rajaaminen lisärahoituksen ulkopuolelle aiheuttaa yrityskentälle ja suomalaiselle yhteiskunnalle.

Miten suunnitelma vaikuttaa sektorinne ja/tai organisaationne toimintaan?

Kaupan liitto pitää tavoitetta tuottavuuden kasvattamiseen ja kilpailukyvyn vahvistamiseen erittäin tärkeänä kaupan ja muiden palvelualojen näkökulmasta.

Tuottavuuslautakunnan mukaan yksityisten palveluiden tuottavuus Suomessa on kansainvälisesti vertaillen heikkoa ja tuottavuuden kasvu hidasta. Kehno tuottavuus on lautakunnan mukaan mysteeri (Tuottavuuslautakunta, Valtiovarainministeriö 2023).

Eurostatin tilastojen mukaan reaalin työn tuottavuus työtuntia kohti on Suomen kaupassa kasvanut 14 prosenttia vuosina 2010–2022 ja Ruotsissa vastaavana aikana 47 prosenttia. Kun työn tuottavuutta mitataan kaupan työllistä kohti, reaalin työn tuottavuus on Suomen kaupassa kasvanut 8 prosenttia 2010–2022 ja Ruotsissa 45 prosenttia.

Investoinnit tutkimukseen ja kehitykseen, ohjelmistoihin, digitalisaatioon, robotisaatioon ja muihin koneisiin ja laitteisiin parantavat työn tuottavuutta, mutta investoinnit niihin näyttävät Suomen kaupassa olevan nyt laskussa.

Kaupan osuus Business Finlandin elinkeino- ja innovaatorahoituksesta on huomattavasti toimialan kokoa pienempi (mitattuna kaupan osuutena talouden bruttoarvonlisäyksestä). Kaupan liitto katsoo, että yksityisten palveluiden tuottavuuden nostaminen ja kilpailukyvyn vahvistaminen edellyttää, että TKI-toimintaa ohjataan voimakkaammin kaupan ja palvelualoille sekä pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Myös parlamentaarisen TKI-työryhmän loppuraportissa todetaan, että ”tärkeää on myös kannustaa T&K-toimintaan ja innovaatioihin yrityksiä aloilta, joilla T&K-toiminta ei Suomessa ole yhtä yleistä, kuten luovat alat tai kaupanala”.

Innovaatiopolitiikan rajaaminen lisärahoituksen ulkopuolelle ei vastaa parlamentaarisen TKI-työryhmän linjauksia eikä kaupan toimialan tarpeita, sillä lähellä kaupallista rajapintaa tapahtuva innovaatiotoiminta ja pitkälti aineettoman pääomaan liittyvät innovaatiot ovat kaupan alan yrityksille keskeisiä kasvun ja tuottavuuden noston näkökulmasta.

Lisäksi on keskeistä, että suunnitelmassa ja sen toimeenpanossa kiinnitetään erityistä huomiota kuluttajaliiketoiminnan uudistumista tukevaan toimintaan, sillä digivihreä kaksoissiirtymä muuttaa kaupan alan toimintaympäristöä voimakkaasti. Esimerkiksi kiertokauppa tulee muuttamaan kaupan liiketoimintamalleja, ja heijastumaan laajasti myös teollisuuteen.

Suunnitelmassa todettu rahoituksen suuntaaminen yritysvetoiseen T&K-työhön, yritysten ja tutkimuslaitosten yhteistyön tiivistäminen ja erityisesti linjaus T&K-rahoituksen suuntaamisesta T&K-toimintaa aloittaville yrityksille sekä pk-yrityksille ovat kannatettavia.

Huomiot suunnitelman linjauksiin

Yhteistyö on Suomen T&K-toiminnan vahvuus

Kaupan liitto pitää kannatettavana yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteis-työn tiivistämistä. Lisäksi on erittäin kannatettavaa, että ammattikorkeakoulut ovat keskeisessä roolissa T&K-toiminnassa. Ammattikorkeakoulujen avulla T&K-toiminnan yritysvetoisuutta ja alueellista kattavuutta voidaan vahvistaa.

Yritysten kunnianhimoisen T&K-toiminnan lisääntyminen vauhdittaa talouskasvua

- **Yritysten T&K-investoinnit kasvuun**
- **Uusia yrityksiä T&K-toimintaan**

Linjaus T&K-rahoituksen suuntaamisesta T&K-toimintaa aloittaville yrityksille sekä pk-yrityksille on erittäin kannatettavaa kaupan alan näkökulmasta. Olisi tärkeää, että tälle linjaukselle kohdennetaan myös riittävät taloudelliset resurssit. Kaupan liitto korostaa, että rahoitushakemusmenettelyjen tulee olla mahdollisemman vähän byrokraattisia ja viran-omaisen palveluprosessin asiakaslähtöisiä. Viranomaisten tulisi laatia ymmärrettävät ohjeet yrityksille, miten ne voivat T&K-toimintaan osallistua.

Kaupan liitto kantaa huolta, miten ELY-keskukset kykenevät rahoituspäätösten tekemisen yhteydessä tunnistamaan kohdeyritysten toimintaympäristöt muutostekijät ja hakemusten paremmuuden, ja löytyykö ELY-keskuksista T&K-kysymyksiin riittävää osaamista. Viimeaikaisten

kokemusten perusteella yritysten rahoitushakemusten käsittelyt ELY-keskuksissa ovat pahoin ruuhkautuneet ja käsittelyajat ovat yrityksille kohtuuttoman pitkät. Hallitus myös leikkaamassa julkisen sektorin menoja, mikä tulee heijastumaan myös ELY-keskusten toimintaedellytyksiin. ELY-keskusten roolia rahoituksen jakamisessa ei voi pitää edellä mainituiden tekijöiden takia kannatettavana.

T&K-osaaminen lisääntyy ja T&K-osaajien määrä kasvaa julkisella ja yksityisellä sektorilla tuottavuuskasvun tueksi

- **Uutta tietoa tuottava T&K-toiminta**
- **Tutkijanurat vahvistuvat julkisella ja yksityisellä sektorilla**

Suunnitelmassa esitetään linjaukseksi, että Business Finland kehittää yrityksille koh-dennettavan T&K-rahoituksen ehtoja, niin että rahoitus tukee yritysten T&K-osaamisen pitkäjänteistä vahvistumista.

Kaupan liitto korostaa, että nykyinen Business Finlandin kategorisesti noudatettu ”vienti-vaade” rajaa kotimarkkinoilla toimintaansa kehittävät toimijat T&K-toiminnan ulkopuolelle. Tämä heikentää palvelualojen edellytyksiä nostaa tuottavuuttaan, vastata esimerkiksi kiertotalouden vaateisiin ja kansainvälistyä kehitettyään ensi liiketoimintaansa kotimarkkinoilla. Jatkossa Business Finlandin tulisi viennin vauhdittamisen rinnalla luoda rahoituskriteereitä, jotka soveltuvat palvelualoille, kuten kaupan alalle, ja jotka tukevat tuottavuuden kasvattamista.

Korkeatasoiset tutkimus- ja teknologiainfrastruktuurit lisäävät Suomen houkuttelevuutta

- **Strategisia vahvuusaloja tukevat infrastruktuurit**
- **Suurteholaskennan kapasiteetin päivittäminen**

-

Kansainvälinen yhteistyö ja kansainvälisen T&K-rahoituksen hyödyntäminen lisääntyvät

- **EU:n T&K-yhteistyö**
- **Muu kansainvälinen T&K-yhteistyö**

Kaupan liitto pitää kannatettavana linjausta, jonka mukaan EU:n T&K-rahoituksen kansallista vastinrahoitusta lisätään asteittain, aktivoidaan uusia toimijoita, erityisesti yrityksiä, hakemaan EU:n T&K-rahoitusta.

Komission DG Grow -pääosasto julkaisi keväällä 2024 A transition pathway for a more resilient, digital and green retail ecosystem -selvityksen, jossa kiinnitettiin huomiota, että EU:n T&K-ohjelmat ovat liian keskittyneitä tuoteinnovaatioihin, kun taas vähittäiskauppiat tyypillisesti hyödyntävät prosessi-innovaatioita. Siksi selvityksessä todetaan, että tutkimus- ja innovaatio-ohjelmissa, kuten Horizon Europe -ohjelmassa, tulisi keskittyä enemmän vähittäiskaupan alaan, varsinkin kun vähittäiskaupan prosessi-innovaatiot voidaan ottaa käyttöön nopeasti laajassa mittakaavassa, mikä nopeuttaa investointien takaisinmaksua ja edistää siten nopeampaa edistymistä kaksoisiirtymässä.

Osana kansainvälinen T&K-yhteistyö Suomen tulisi tukea eurooppalaisten tutkimus- ja innovaatio-ohjelmien monipuolistamista vastaamaan palvelualojen tarpeita sekä tukea niiden hyödyntämistä kansallisesti.

T&K-toiminnan strategiset valinnat rakentavat Suomen tulevaisuuden menestystä

Suunnitelmassa esitetään, että T&K-toiminnassa ja sen suuntaamisessa tunnistetaan globaalit ja kansalliset yhteiskunnalliset haasteet ja niiden TKI-toimijoille luomat mahdollisuudet Suomen vahvuudet huomioiden. Tutkimus- ja innovaationeuvoston johdolla tunnistetaan strategisia valintoja osallistavassa ja avoimessa prosessissa.

Kaupan liitto katsoo, että nykyiset TKI-toiminnan strategiset valinnat eivät ole nostaneet tuottavuutta tai tuoneet talouskasvua. Poliittisesti päätetyt strategiset valinnat voivat osua myös pahasti pieleen. Mikäli strategisia valintoja päädytään tekemään, tulisi niistä päätettäessä tunnistaa eri toimialojen tarpeet. Yksi ilmeinen strateginen valinta on yksityisten palveluiden tuottavuuden nostamiseen keskittyvä TKI-toiminta sekä panostukset aineettomaan pääomaan.

Huomiot muihin suunnitelman osioihin:

Mahdolliset huomiot suunnitelman seurantaan (luku 4)

Kaupan liitto pitää tärkeänä, että suunnitelman seurannassa ja mittareissa huomioidaan T&K-toimintaan osallistuvien yritysten ja pk-yritysten määrän kasvaminen sekä yritysmäärän tarkastelu myös toimialoittain.

Mahdolliset huomiot TKI-toimintaympäristön kehittämiseen (luku 5)

Kaupan liiton näkemyksen mukaan suunnitelmassa on tunnistettu paljon olennaisia asioita. Esimerkiksi TKI-järjestelmän tilannekuvan arvioissa on todettu, että osaamiskeskittyminen painottuu muutamalle avainalueelle, yritysten T&K-toiminta on kapean yritysjoukon varassa ja vientiyritykset ovat keskittyneet suhteellisen harvoille toimialoille, yritysten T&K-menoista suurin osa kohdistuu muutamille toimialoille.

Näiden lisäksi suunnitelmassa olisi voinut kiinnittää huomiota alustatalouden ja datatalouden vaikutuksiin sekä suomalaisten kuluttajaliiketoimintaa harjoittavien yritysten tarpeeseen pärjätä kilpailussa kansainvälisten verkkokauppojen ja -alustojen vastaan. Myös kiertotalouden muutostarpeet olisi ollut tarpeen olla vahvemmin esillä.

Kaupan liitto korostaa, että suunnitelmassa esitetyt toimet ja rajaukset eivät mahdollista suunnitelmassa mainittujen haasteiden ratkaisemista. Kaupan liiton näkemyksen mukaan näiden haasteiden ratkaisu edellyttää aitoja lisäpanostuksia innovaatiotoimintaan ja innovaatioiden käyttöönottoon yrityksissä kannustavaan TKI-politiikkaan, jolla vahvistettaisiin yritysten tuottavuutta ja kilpailukykyä, pk-yritysten matalan kynnyksen osallistamista TKI-toimintaan sekä T&K-toiminnan rahoituskriteereiden määrittämistä kaupan ja muiden palvelualojen yritysten tarpeet huomioiden.

Hiilamo Simo
Kaupan liitto ry